

УДК 177.2:314.15.044(437.3)
DOI: 10.31651/2076-5908-2018-3-4-72-78

ЗУБКО Ольга Євгенівна,
кандидат історичних наук, докторант
кафедри культури та історії України
Вінницького державного педагогічного
університету ім. М. Коцюбинського,
e-mail: akademik75@meta.ua

ЧУТКИ, ПЛІТКИ ТА МІФИ В СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖВОЄННОЇ ПРАЗЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ (1921–1939)

Подана стаття ознайомлює з феноменом пліток, чуток і міфів, що побутували в українському еміграційному середовищі міжвоєнної Чехословаччини в 1921–1939 роках. Автор стверджує, що існування чуток, пліток і міфів було виправданим, оскільки цей особливий шар людського спілкування виступав одночасно індикатором еміграційних політичних настроїв й виразником еміграційної повсякденності. До усього чулки, плітки і міфи упозитивнювали непросте життя українських вихідців, дозволяючи релаксувати та реконструювати власну емоційну сферу.

Ключові слова: чулки, плітки, міфи, українська політична еміграція, міжвоєнна Чехословаччина

Постановка проблеми. Чулки, плітки та міфи – з одного боку – особливий шар людського спілкування, котрий існує та розвивається зовсім незалежно від ставлення до нього з боку усього людства. З другого – це основний змістовний феномен функціонування тієї або іншої інформації, котрий суттєво впливає на форми самовираження певних масових настроїв й суспільної думки, і котрий, в свою чергу, є ефективним каналом керування останніми. Тоді як, безпосередньо, в середовищі української міжвоєнної празької еміграції чулки, плітки та міфи – це не тільки спілкування й інформація, а й «зелені зони» різного рівня комунікації, (точний визначник «своїх» – «чужих»); безпечна форма адаптації в новому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення феномену чуток пліток і міфів – це, здебільшого, прерогатива психологів та соціологів. В історичному ж контексті чулки, плітки та міфи – це, в першу чергу, індикатор політичних настроїв, а ще – виразник повсякденного життя. На жаль, на питання неформального відображення трансформації життєвого позиціонування українських вихідців, (не тільки, зауважимо, в міжвоєнній ЧСР (1918–1939), а й вихідців загалом), українська історіографія «звертала» та «звертає» дуже мало уваги. Серед останніх публікацій можна назвати лише дві роботи: (теоретичну) російської дослідниці О. Щеннікової [1] та (практичну) української дослідниці О. Зубко [2]. О. Щеннікова в своїй розвідці не тільки чітко проілюструвала механізми впливу чуток, пліток і міфів на те або інше політичне питання, а й продемонструвала їх вагомий суттєвий наслідок, тоді як О. Зубко зосередила свою увагу на тих конкретних чутках, плітках і міфах, що побутували в 1921–1939 рр. у середовищі тієї частини білоруської празької еміграції, яка курсувала тим же політичним фарватером, що й «українські пражани».

Метою публікації є демонстрація на конкретних прикладах позитивних функцій чуток, міфів, пліток в українському еміграційному середовищі (інтеграційної (захисної), інформаційно пізнавальної, розважально ігрової, тактичної, проекційно компенсаторної, функції соціального контролю); їхньої певної виправданості та корисності.

Виклад основного матеріалу. Українська міжвоєнна празька еміграція, – як відомо, політична еміграція. Після програшу національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., у Чехословаччині (різними шляхами) опинилася найактивніші їх учасники: керівні діячі Центральної Ради, Гетьманської держави, Директорії УНР і Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР); воєводи обох українських армій; службовці державного апарату; члени різноманітних тодішніх політичних партій; представники наукової й культурної інтелігенції тощо. Усім їм довелося по-різному пристосовуватися до нових умов існування. Проте, усі вони беззаперечно підпорядкувалися загальним еміграційним тенденціям 1920-х – 1930-х рр.

Так, на перших порах, особливо в кульмінаційні роки «Руської допомогової акції» (1921–1925), (наприклад, в 1924 р. на потреби «руських вигнанців» Прага офіційно виділила 99775 мільйонів крон [3, 299] – О. З.), життя української еміграційної спільноти ЧСР набуло певної стабілізації й було просякнене наскрізь «концепцією швидкого повер-

нення». Як писав М. Галаган: «*Ми тішили себе надією, що за якихось два-три роки повернемось додому*» [4, 23–42].

У 1925–1928 рр. (у роках згортання «Руської допомогової акції», яка, зауважимо, стала об'єктом політичної боротьби в самій Чехословаччині – О. З.) українських вихідців зачепило «поворотництво». С. Русова, наприклад, так пояснювала причини «поворотництва»: «*В 1925–1926 рр. серед еміграції почалася велика метушня. З України приїздили різні знані українські діячі, як от В. Мазуренко й інші, розповідали, який то рай завели большевики на Україні, й намовляли емігрантів повернутися додому. Ці розмови хвилювали молодь, вносили спокусу й безлад в еміграційне життя, повстала т.зв. «сменовеховщина»*» [5, 98].

1930-ті принесли нові клопоти: світову економічну кризу, (затяглася в ЧСР від 1929 року до 1935 року), а, отже, закриття чехословацьких ринків праці, фактично – безробіття. Як згадував випускник Подебрадської Господарської академії, дипломований інженер Валентин Сімянцев: «*Інженер-інженером, а вантаж піску – погодинна оплата. 5-6 корон за годину. Заробити 35 корон в день було в ті часи фантастикою*» [6, 95-96]. До усього, на історичну арену в 1933–1938 рр. упевнено вийшли комунізм, націонал-соціалізм і фашизм. Тож не дивно, що Друга світова війна загупала в «українські еміграційні двері» вже в березні 1938 р.

Кожен із зазначених періодів, відповідно, мав у своєму арсеналі властиві виключно йому (періоду – О. З.) плітки, чутки та міфи. Розпочнемо з чуток.

Чутки – це своєрідний «тіньовий світ», особливі джерела інформації, «зазвичай, не зовсім достовірні; такі, які передаються «по-секрету» й, виключно, в усній формі» [7, 94] – в еміграційному середовищі були найбільш поширеним каналом неформального спілкування. Їх вартість крилася у тому, що вони передавали неофіційну інформацію про «другий світ» й «людей, котрі жили по-іншому в тому другому світі». А оскільки це була прихована інформація, то вона ніби залучала людей до таємниці, дозволяла бути обраними. Ось тому, для українських вихідців чутки, в першу чергу, виконували функції соціальної диференціації та інтеграції – поділу на «своїх» та «чужих».

В 1921–1925 роках, з урахування «концепції швидкого повернення», в середовищі «українських пражан» найбільш поширеними, зрозуміло, були чутки про більшовиків та можливий занепад більшовицького ладу. Чи не найбільше «мусолилася» інформація про військові змови в середовищі більшовицьких Збройних сил і ймовірну причетність до змов маршала Тухачевського*. Чутки ці, потрібно зауважити, були небезпідставними, бо й справді, поразка політики «воєнного комунізму» в СРСР разом з гіркими уроками Радянсько-польської та Громадянської воєн й тактично-стратегічний перехід до НЕПу (нової економічної політики) – все це давалося взнаки. Отож, не дивно, що в кінці 1923 р. Антонов Овсієнко – голова Головного політичного управління Червоної армії (рос. ГлавПУРА), Муралов – керівник Московського військового округу та кілька військових осіб «звернулися» до Троцького з пропозицією усунути (розстріляти) Сталіна та Зінов'єєва [8]. І хоча, на той час Троцький цю ідею не підтримав, інформація про змову докотилася до еміграційних кіл. На нашу думку, чутка про військову змову 1923 р. серед радянського генералітету, в пражському українському еміграційному середовищі активно обговорювалася тому, що перед керівництвом ЧСР, (за умови, нагадаємо, «Російської допомогової акції»), постала дилема дипломатичних зносин, як з СРСР, так і з УСРР. (До 1929 р. УСРР за фактичним обсягом реальних повноважень і прав була суб'єктом міжнародних відносин [9]). До усього, саме Антонов Овсієнко в 1925 р. став дипломатичним представником СРСР як в ЧСР, так і в Литві з Польщею.

У ці ж роки не менш популярними в пражському еміграційному середовищі були також чутки, так би мовити, про меншовартість й недолугість суто українських політичних конкурентів. Кажучи іншими словами: «шаповалівці» підсміювалися над «петлюрівцями», «петлюрівці» – над «шаповалівцями», а разом (й ті, й інші), що головне, кепкували з монархістів. Мовляв, «монархічну сутність» відчують не те, що люди, а й «брати наші менші». (Ці вже чутки, зауважимо, виконували інформаційно пізнавальну, тактичну (від слова «тактика») й, певною мірою, розважально ігрову функції). Так, в студентському подебрадському середовищі (головному петлюрівському осередку міжвоєнної Чехословаччини) частенько пригадували такий випадок: «*Через Громком (Український громадський комітет (1921–1925) – О. З.) чоловік 20 подебрадців дістало працю в маєтку пана Микулова (десь під*

Плзнем). Не так близько до Подебрад.... А тут.... приїхав наш новий студент-робітник Бать, гетьманець. З вокзалу його легеньку валізку ніс якийсь хлопчак. Для нього це було чимось нормальним, але нам ніяк не лізло під покривки.... Батьові дісталася пасти гусей.

Гуси, потрібно сказати, цілком порядні сотворіння і, напевно, слухали б навіть Бать, але от гусак. До чого ж розумний, сміливий, зарозумілий, зухвалий та нахабний. Гуси в шкоду, Бать до них, гусак до Бать. Хворостини він зовсім не боявся. Бать тікав від такої напасти, а гуси паслися в шкоді. Чортів гусак відгадав людину!!!! І часто-густо ганяв нашого гетьманця по полю. Такого інтелігентного, в темному одязі, капелюсі, з книжечкою чи газетою в кишені про всяк випадок.

Згодом Бать дістав нове завдання – полоти на картопляці бур'яни. Та й тут біда: ніяк він не міг розпізнати де бур'ян, а де бадилля, все ж зелене. Він смикав, рвав і тербив усе, що лізло під руку.... «Попрацював» наш Бать на різних «посадах», але завжди з однаковими наслідками та і поїхав додому. Господар його навіть своїм «Рол Ройсом» на двірці відвіз...» [10, 89].

У 1925–1929 рр., у часи «поворотництва», коли стало зрозуміло, що більшовизм не збирається «конати», а навпаки, «розправляє крила», поширювалися вже чутки про ті або інші мотиви (причини) власне «поворотництва» конкретної особи (осіб). До усього, (особливо після вбивства С. Петлюри в Парижі 25 травня 1926 р.), політичне суперництво «шавовалівців» та «петлюрівців» в ЧСР загострилося ще більше. Висувалися просто неймовірні версії. «Он, дві греко-католицькі церкви та й не відслужили панахиду по убієнному», – зокрема, так перешіптувалися в Подебрадах [11, 46–47]. Або ж: 1) «Повернувся зі Совдепії «обработаний» Сімович**, – переповідала в листах Олександр Кошицю Платоніда Россіневич-Щуровська***, – («Обработали» таки: Шевченком або Франком). «Вас там чекають, ви там затребувані!». Здається, річно 40,000 \$. Проте, Україна бідна на гроші, тому «культурних емігрантів» потребує, а «політичним» не має чого думати про поворот» [12, 12]. 2): «...Не дивуйся, – писав дружині Станіслав Дністрянський 7 травня 1928 р. з Праги до Відня, – що мої карточки ляконічні, бо справді монотонне життя проваджу і хіба розриваюся тим, що піду до Горбачевських. Стара запросила мене, щоби прийшов сьогодні, тому заглянув до них після обіда. Стара наговорила, що могла, попліткувалася, напсьочила на ріжних наших посібників....» [13, 311].

У 1930-х (до 1938-го року) основна маса чуток стосувалася, зрозуміло, питань працевлаштування (що, де, скільки) й, власне, фізичного виживання: «В 1933–1937 рр., – пригадував Валентин Сімянцев, – всю Республіку було справді поділено на зони, про які ходили чутки. В зонах визначено було платню нефаховим робітникам. З центру в Празі розходилися круги аж до Карпатської України. Центр, Прага – робітникові за годину праці – 2.20 корони, а в Карпатській Україні – 1.2 корони. Заробітку грубого аж 88 корон в місяць, з відрахуванням – 80 корон... і це на всю родину» [14, 160]. У 1923–1933 рр. офіційний курс чехословацької крони до американського долару становив 100:2,96, тобто, 100:3. (За сто чехословацьких крон давали три американських долари). Зрозуміло, що за умов світової економічної кризи, яка, нагадуємо, в ЧСР затяглася до 1935 року, крона з 1933 року почала рухатися донизу. Тоді як мінімальний прожитковий мінімум українського вихідця, що становив в 1920-х роках 1000–1200 чехословацьких крон, навпаки, почав, через інфляцію, зростати. Як було прожити на 80 крон, коли, наприклад, вартість чоловічого або жіночого осіннього пальто становила в середньому 550–700 крон, вартість взуття – 150–200 крон, а за буханку (до 1.0 кг) хліба потрібно була заплатити 5 крон? [15, 34–35].

Тепер перейдемо до пліток. Плітки, власне, тотожні чуткам, проте різниця між ними все ж існує. Чутки, зазвичай, стосуються більшої кількості людей, а плітки – лише деяких. Чутки – емоційніші, а плітки мають більш «особистісний» характер, вони інформативніші й насичені великою кількістю деталей. Чутки частіше недостовірні, а плітки несуть інформацію як неправдиву, так і правдиву, перевірену або ні, або таку, яка схожа на те, що таке може бути. В когорті українських вихідців у ЧСР плітки, здебільшого, торкалися тих, хто мав виражене хобі або якісь прикметні (виразні) особливості у зовнішності або поведінці.

У 1920-х рр. «українські пражани» чи не найбільше пліткували про Дмитра Чижевського та Олену Телігу. Першому «діставалося» за феноменальну пам'ять, нестандартну поведінку, любов до котів й віру в чортівню. Другу сікли, переважно, жіночі язика за «відьмачу» красу та талан.

Варто зауважити, що дивацтва Дмитра Чижевського «розпочалися» ще під час його перебування у складі української делегації, що прямувала на переговори до Парижу в 1918–1919 рр. Зокрема, Надія Суровцева у своїх «Спогадах» звернула увагу на такий епізод, який стався з Чижевським у Швейцарії: «...Наприклад, колишній міністр, здається, фінансів Дмитро Чижевський знічев'я поліз у ставок біля острова Руссо у самих трусах, випробувати винайдені ним якісь крильця для плавання. Так пан міністр хоч трохи розважив свою тугу. Поліз у воду просто Женевської набережної, де повно людей, руху. Його чемно витягли, мирно зажадали традиційні 10 франків штрафу. Франки були заплачені, на цьому й закінчилося» [16, 95]. Згодом, вже у Празі, Дмитро Іванович «доконавав» своїх колег та студентів чортівнею. Чижевський був переконаний, що чорти – це істоти реальні, а, до усього, вони зеленого кольору. Тому, студентам і студенткам заборонялося приходити на лекції та семінари Чижевського у одязі зеленої палітри. Тих, хто порушував цю вимогу, Дмитро Іванович виганяв з аудиторії. А одного разу сталося так, що Чижевського «забули» в бібліотеці. Йому довелося скористатися телефоном аби «визволитися» з бібліотечного полону. Коли ж колеги відімкнули читальну залу, то відразу почули розповідь пана професора про те, що в бібліотеці живуть чортенята і що вони спеціально нахабно переставляють книжки на полицях аби ніхто нічого не міг знайти [17].

А ось «відьмацтво» Олени Теліги було пов'язане здебільшого з легендарним кремом «Нівея». Олена й справді любила цей крем, рекомендуючи його багатьом. Писала про шовкові панчохи та «Нівею» вона навіть в листах до своєї подруги Наталі Ливицької Холодної [18]. Потрібно відзначити, що прагнення бути привабливою, – це цілком природне жіноче прагнення, проте, Теліга була для свого часу, сучасною мовою, цілком прогресивною жінкою. 1920-ті рр. були, як відомо, роками коротких зачісок «каре» та «боб каре»; довгого шовкового плаття без рукавів із завищеною талією та глибоким вирізом на спині; хутрового антуражу (шарфів та шалів боа), шовкових панчіх, туфельок човників. 1920-ті були навіть роками шовкової спідньої білизни (через гігієну). (До шокової білизни не могла прикріпитися тифозна воша. А тиф, поруч з туберкульозом та «інфлюенцею», на той час був однією із загрозливих хвороб. – О. З.) До усього, це були роки, котрі започаткували доглядову й декоративну косметику: червону помаду, чорний олівець для очей, денні креми. Ось чому Олена просто не могла оминати винахід Оскара Тропловіца, Пауля Унни та Ісаака Ліфшиця – евцеріт – водно-маслянистий емульгатор, що дозволяв зберігати доглядовий жіночий крем довгий термін. (Власне, крем «Нівея» з'явився в 1911 р., проте справжнім «кремом Азazelло» він став лише з 1915 року – О. З.)

У 1930-х рр. українські посіпаки пліткували вже про Наталю Геркен Русову, Костянтина Лоського та Тетяну Говсієву.

Якщо про невістку Софії Русової вели мову як про вдатну (справжню) ворожку «на камінні», то Тетяну Говсієву (1897–1969) обговорювали і за зовнішність, і за переконання. Пані Говсієва в 1930-х, коли чи не найбільш поширеними мовами міжнародного спілкування були французька та німецька, відстоювала думку про майбутній пріоритет англійської мови. Власне вона й викладала англійську мову в Реформованій гімназії Ржевниць. Тому, завбачивши професорку Говсієву, і старий, і малий починали, посміхаючись, наспівувати: «Занадився жураувелл, жураувелл, до бабиних конопелл, конопелл» [19, 36]. До усього, професорка Говсієва була дуже негарною. Як відзначала Наталка Наріжна: «...Правдиві відьми таки існують і то не лише в книжках Братів Грімів, але й у Ржевницях» [20, 35].

Відносно ж українського громадсько-політичного діяча, історика права та дипломата Костянтина Лоського, то незважаючи на його поважний статус, чехословацькі сусіди, а професор Лоський мешкав у передмісті, – Добржіховицях, – сприймали його через улюблений домашній комбінезон садівником. «...Вдома професор Лоський скидав із себе тверді, білі ковнірці і білі сорочки та дорогі костюми і одягався, що називається, ноншалантно... В такому вигляді застала його одного дня Вдова – ніхто з нас не знав, як вона називається. Знали тільки, що її покійний чоловік був за небіжки Австро Угорщини комісаром поліції. Вдова жила на розі у великому будинку з великим садком, який вона сама доглядала. За компанію мала тільки старого пса невідомої породи, що з віком став ширший, ніж довший. Вечорами вдома сідала за рояль, грала та співала. Пес їй вторував, і часом через ті концерти треба було нам усім закривати вікна. Не говорила Вдова до нікого, не тримала служби і раз на тиждень ходила сама ранесенько чуть світ, щоб

ніхто її не бачив, до місцевого пекаря і власника крамниці з харчами купувати все, що їй було потрібне. Отож, вивозячи зів'яле листя і всяку иншу гнилизну і складаючи то все на купу, вдова побачила фігуру великого, сильного мужчини, одягненого в комбінезон. Не довго думаючи, вона покликала того здорового дядька і приказала йому позгрібати, повивозити і скласти на купу все листя та рештки старої трави. Професор Лоський, хоч і здивувався, але не показав виду, і доручення Вдови виконав. За те вона заплатила йому 10 корон і сказала, щоб він, коли проходитиме мимо, навідався до неї, вона матиме для нього ще якусь роботу...». Костянтин Володимирович впродовж трьох років після того (помер в 1933 р. – О. 3.) жартував і сам над собою: «Ось бачите! Я перший раз в житті заробив власними руками 10 корон» [21, 25]. А з ним жартували усі.

Кінець пліткам та чуткам поклав березень 1938 р. Націонал соціалізм, фашизм і комунізм заповзято взялися за новий «розподіл світу», фактично, руйнуючи водночас і еміграційний міф про «всесправедливість соціалізму, як такого». Для більшості українських вихідців в ЧСР розпочинався новий етап життєвого поневіряння.

Висновки. Отже, позитивність та виправданість пліток, чуток і міфів криється: 1) у можливості релаксації людини, що періодично утомлюється від часом занадто твердих норм офіційного спілкування; 2) у своєрідній формі протесту, що неминуче накопичується в людей у занадто жорстко організованому суспільстві (на кшталт «вихлюпу протесту» на футбольному чи хокейному матчі); 3) в умовах для реструктурування емоційної сфери людини. Рятуючись від одних емоцій, емігрант звільняв свою психіку для інших. За рахунок цього, він емоційно перебудовувався і розвивався.

Список використаної літератури:

1. Щенникова О. Н. Неформальная коммуникация в политике / О. Н. Щенникова // Известия Алтайского государственного университета. – Барнаул, 2008. – № 4. – С. 207–217.
2. Зубко О. Е. Слухи, сплетни и мифы в среде белорусской пражской эмиграции / О. Е. Зубко // Studia Viaiorutenistyczne. – Lublin, 2017. – Vol 11. – S. 94–108. // cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/...10.../5831-4856.pdf DOI:10.17951/sb.2017.11.93
3. Ляхоўскі, У. Ад гоманаўцаў да гайсакоў. Чыннасць беларускіх маладзёвых арганізацый у 2-й палове XIX – 1-й палове XX ст (да 1939 г.): манаграфія / У. Ляхоўскі. – Беласток: Беларускае гістарычнае таварыства; Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2012. – 483 с.
4. Осташко Т., Соловійова В. Микола Галаган: біографічний нарис. В кн. Микола Галаган «3 моїх споминів 1880-ті-1920-ті роки» / Т. Осташко, В. Соловійова. – Київ: Темпора, 2005. – 656 с.
5. Русова С. Мої спомини / С. Русова. – К.: Україна-Віта, 1996. – 208 с.
6. Сімянцев В. Інженер-емігрант в Чехо-Словаччині. Роки 1929-1945. Четверта книга спогадів / Валентин Сімянцев. – Buenos Aires – Philadelphia: В-во Юліяна Середняка, 1978. – 230 с.
7. Ольшанский Д. Политический PR / Д. Ольшанский. – СПб: Нева, 2003. – 246 с.
8. Гришин А. Заговор Тухачевского существовал / А. Гришин // Комсомольская правда. Электронный ресурс. – Режим доступа: <https://www.crimea.kp.ru/daily/26684.5/3707515/> Дата доступа: 29.05.2017.
9. Даниленко О. В. Відносини Української СРР з європейськими країнами (1920-ті роки): [моногр.] / О. В. Даниленко. – К.: КНУТШ, 2011. – 480 с.
10. Сімянцев В. Студентські часи. (Спогад). Чехо-Словаччина. Роки 1923–1929. / В. Сімянцев. – Вашингтон. Д. К., 1973. – 91 с.
11. Центральний державний архів громадських об'єднань України в м. Києві (ЦДАГО України). Ф.269. Оп. 1. Спр. 506. 108 арк.
12. ЦДАГО України. Ф.269. Оп. 2. Спр. 170. 14 арк.
13. Софія і Станіслав Дністрянські. Листи. Спогади. Статті: [моногр.] / за ред. д-ра мистецтвозн., проф. Ганни Карась; упорядн.: Ганна Карась, Людмила Обух. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. – 350 с.: фото.
14. Сімянцев В. Інженер-емігрант в Чехо-Словаччині. Роки 1929-1945. Четверта книга спогадів / Валентин Сімянцев. – Buenos Aires – Philadelphia: В-во Юліяна Середняка 1978. – 230 с.
15. Зубко О. Е. Матеріально-побутове життя українських пражан у 1921–1939 роках: помешкання, харчування, одяг / О. Е. Зубко // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А. П. Коцура. – Київ, 2018. – Вип. 38. – С. 31–38.
16. Суровцева Н. Спогади / Н. Суровцева. – Київ: Видавництво ім. Олени Теліги, 1996. – 432 с.: іл.
17. Шарговська О. «Чижевський завжди залишався загадкою для тих, хто з ним зустрічався» – 120 років від народження видатного українця / О. Шарговська // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://gazeta.ua/articles/history/cizhevskij-zavzhdi-zalishavsya-zagadkoju-dlya-tih-hto-z-nim-zustrichavsya-120-rokiv-vid-narodzhennya-vidatnogo-ukrayincy-a/550907> Дата доступу: 23.07.2017.
18. Матеріали до історії літератури і громадської думки. Листування з американських архівів. 1857-1933. – Альбом № 3. – Нью-Йорк: УВА, 1992. – С. 521.
19. Наріжна Н. Дитячими очима. (Спомин) / Наталка Наріжна. – Praha: Vydalo Sdruheni Ukrajinek v Ieakij republice. Editor Mykola Mulinka, 2010. – 100 s.

20. Там само.

21. Там само.

*В історії СРСР в ході внутрішньопартійної боротьби було здійснено всього дві спроби військових змов: 1923 року та 1957 року. Перша стала часом відліку боротьби з «троцькістами», кульмінаційні роки 1937-1938; друга вартувала відставки маршала Жукова після XX з'їзду КПРС й початку викриття «культу Сталіна» М. Хрущовим.

**Василь Іванович Сімович (1880–1944) – український мовознавець, філолог і культурний діяч, дійсний член НТШ (з 1923 р.). В 1933 році повернувся до Львова з Праги, де працював в місцевій «Просвіті» та в Львівському університеті. В 1939-1941 роках – професор, ректор Львівського університету.

***Платоніда Іванівна Россіневич-Щуровська (1893–1973) – український диригент, субдиригентка Української республіканської капели Олександра Кошиця під час його турне по Європі, опісля диригент українських хорів у Празі й Подєбрадах.

References

1. Shhennikova O. N. Neformal'naja komunikacija v politike / O. N. Shhennikova // *Izvestija Altajskogo gosudarstvennogo universiteta*. – Barnaul, 2008. – № 4. – S. 207–217.
2. Zubko O. E. Sluhi, spletni i mify v srede belorusskoj prazhskoj jemigracii / O. E. Zubko // *Studia Biaiorutenistyczne*. – Lublin, 2017. – Vol 11. – S. 94–108. // <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/.../10.../5831-4856.pdf> DOI:10.17951/sb.2017.11.93
3. Ljahowski, U. Ad gomanawcaw da gajsakow. Chynnasc" belaruskich maladzjovych arganizacyj u 2-j palove HH – I-j palove HH st (da 1939 g.): managrafija / U. Ljahowski. – Belastok: Belaruskae gistorychnae tavarystva; Vil'nja: Instytut belarusistyki, 2012. – 483 s.
4. Ostashko T., Soloviova V. Mykola Galahan: biohrafichnyi narys. V kn. Mykola Galahan «Z moikh spomyniv 1880-ti – 1920-ti roky» / T. Ostashko, V. Soloviova – Kyiv: Tempora, 2005. – 656 s.
5. Rusova S. Moi spomy / S. Rusova. – K.: Ukraina-Vita, 1996. – 208 s.
6. Simiantsev V. Inzhener-emihrant v Chekho-Slovachchyni. Roky 1929–1945. Chetverta knyha spohadiv / Valentyn Simiantsev. – Buenos Aires – Philadelphia: V-vo Yuliana Seredniaka, 1978. – 230 s.
7. Ol'shanskij, D. Politicheskij PR / D. Ol'shanskij. – SPb: Neva, 2003. – 246 s.
8. Grishin A. Zagovor Tuhachevskogo sushhestvoval / A. Grishin // *Komsomol'skaja Pravda*. – Elektronnyj resurs. – Rezhim dostupa: <https://www.crimea.kp.ru/daily/26684.5/3707515> Data dostupa: 29.05.2017.
9. Danylenko O. V. Vidnosyny Ukrainskoi SRR z yevropeiskymy krainamy (1920-ti roky): Monohrafiia / O.V.Danylenko. – K.: KNTSh, 2011. – 480 s.
10. Simiantsev V. Studentski chasy. (Spohad). Chekho-Slovachchyna. Roky 1923–1929. / V. Simiantsev. – Vashynhton. D. K., 1973. – 91 s.
11. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy v m. Kyievi (TsDAHO Ukrainy). F.269. Op. 1. Spr. 506. 108 ark.
12. TsDAHO Ukrainy. F.269. Op. 2. Spr. 170. 14 ark.
13. Sofia i Stanislav Dnistrianski. Lysty. Spohady. Statti: [monohrafiia] / za red. d-ra mystetstvozn., prof. Hanny Karas; uporiadn.: Hanna Karas, Liudmyla Obukh. – Ivano-Frankivsk: Foliant, 2018. – 350 s.: foto.
14. Simiantsev V. Inzhener-emihrant v Chekho-Slovachchyni. Roky 1929-1945. Chetverta knyha spohadiv / Valentyn Simiantsev. – Buenos Aires – Philadelphia: V-vo Yuliana Seredniaka 1978. – 230 s.
15. Zubko O. Ye. Materialno-pobutove zhyttia ukrainskykh prazhan u 1921-1939 rokakh: pomeshkannia, kharchuvannia, odiah / O. Ye. Zubko // *Chasopys ukrainskoi istorii* / Za red. doktora istorychnykh nauk, profesora A. P. Kotsura. – Kyiv, 2018. – Vyp. 38. – S. 31–38.
16. Surovtseva N. Spohady / N. Surovtseva. – Kyiv: Vydavnytstvo im. Oleny Telihy, 1996. – 432 s.: il.
17. Sharhovska O. «Chyzevskiy zavzhdy zalishavsia zahadkoiu dlia tykh, khto z nym zustrichavsia» – 120 rokiv vid narodzhennia vydatnoho ukrainsia / O. Sharhovska // *Elektronnyi resurs*. – Rezhim dostupu: https://gazeta.ua/articles/history/_cizhevskij-zavzhdi-zalishavsia-zagadkoyu-dlya-tih-hto-z-nim-zustrichavsia-120-rokiv-vid-narodzhennya-vidatnogo-ukrayincy/550907 Data dostupa: 23.07.2017.
18. Materialy do istorii literatury i hromadskoi dumky. Lystuvannia z amerykanskykh arkhiviv. 1857–1933. – Albom № 3. – Niu-York: UVA, 1992. – S. 521.
19. Narizhna N. Dytiachymy ochyma. (Spomyn) / Natalka Narizhna. – Praha: Vydalo Sdruheni Ukrajinek v Heakii repubice. Editor Mykola Muľinka, 2010. – 100 s.
20. Tam samo.
21. Tam samo.
- *V istorii SRSR v khodi vnutrishnopartiinoi borotby bulo zdiisneno vsoho dvi sproby viiskovykh zmov: 1923 roku ta 1957 roku. Persha stala chasom vidliku borotby z «trotskistamy», kulminatsiini roky 1937–1938; druha vartovala vidstavky marshala Zhukova pislia XX zizdu KPRS y pochatku vykryttia «kultu Stalina» M. Khrushchovym.
- **Vasyl Ivanovych Simovych (1880–1944) – ukrainskyi movoznavets, filoloh i kulturnyi diiach, diisnyi chlen NTSh (z 1923). V 1933 rotsi povernuvsia do Lvova z Prahy, de pratsiuvav v mistsevii «Prosvidi» ta v Lvivskomu universyteti. V 1939–1941 rokakh – profesor, rektor Lvivskoho universytetu.
- ***Platonida Ivanivna Rossinevych-Shchurovska (1893–1973) – ukrainskyi dyryhent, subdyryhentka Ukrainskoi respublikanskoi kapely Oleksandra Koshytsia pid chas yoho turne po Yevropi, opislia dyryhent ukrainskykh khoriv u Prazi y Podiebradakh.

ZUBKO Olha, Candidate of Historical Sciences, doctoral student Departments of Culture and History of Ukraine Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.

e-mail: akademik75@meta.ua

RUMORS, GOSSIP AND MYTHS IN THE SPHERE OF UKRAINIAN PRAGUE EMIGRATION (1921–1939)

Introduction. Rumors, gossip and myths are information technologies for influencing mass consciousness. The essential difference is that rumor and gossip are informal mass information processes, whereas myth is a conscious means and object of manipulation, a generalized idea of reality, combining moral, ethical, and psychological ideas, installations that connect reality with mysticism. In a positive sense, the myth is capable of raising the masses to constructive actions; in the negative - the myth is a conscious deception, but not in the fact of the evil intention, but because of the sincere faith of his (myth) organizers in this or that idea, program.

Purpose. Rumors and gossip are informal mass information processes.

They are a special layer not only of human communication, but of human culture in general; layer. Speaking of rumors and gossip, it is primarily their negative context that is implied, but like every medal having two sides, rumors and gossip are of positive significance.

Methods. In a historical specific context, rumors and gossip are special cultural and communicative practices used by individuals and groups, society and the state. They perform important social functions: form and express the most common social fears and expectations; articulate criticism and resistance; rally «dissent» groups of the population; provide communication, conducive to the formation of social identity and «sense of belonging»; provide individuals guidelines for their integration into communities and groups; informally run the society, especially in critical situations; serve as an indicator of public sentiments and dispositions in the absence or inadequate development of democratic institutions.

Results. Hearing is a message about an important event for the audience, which is verbally transmitted from one person to another, and the authenticity of which at the time of distribution is not installed. Gossip is one of the varieties.

“Hearing” “Gossip” is already a rumor about someone or something, based on inaccurate or knowingly incorrect information. Rumors are different, and, accordingly, there are many grounds by which they can be classified. So, rumors

are distinguished by their content (political, economic, environmental); time orientation (relating to the past, predictive); type of origin (spontaneous, intentional) and in relation to reality (rational, fantastic) Most often for the distribution of rumors use two classification parameters - expressive and informational.

Originality. According to the expressive parameter, there are three types: hearing-desire, hearing-scarecrow and an aggressive rumor. Then, as for the information: absolutely unreliable, just unreliable, reliable and close to reality rumors.

If we talk about gossip, then in the emigrant environment of Prague gossip, as a rule, affected those personalities (always outstanding or not at all) who simply had a «fad», a hobby, or deliberately concealed information about themselves. According to the information parameter, rumors are divided into: absolutely unreliable, simply unreliable, reliable and close to reality.

Conclusion. Usefulness of rumors, myths and gossip is manifested, at least in several aspects: first, they the possibility of relaxation of a person who periodically gets tired of sometimes hard norms of official communication. Secondly, rumors, gossip and myths are a «demonstrative sewage» of the protest, inevitably accumulating among people in a too rigidly organized society, as it was with the emigrant community. Thirdly, informed and informal means of communication created conditions for the restructuring of the emotional emigrant sphere, that is, they relieved from some emotions and contributed to the acquisition of the other.

Key words: rumors, gossip, myths, Ukrainian political emigration, interwar Czechoslovakia.

Одержано редакцією 17.10.2018
Прийнято до публікації 15.11.2018